XXI

FESTIVAL INTERNACIONAL DE MÚSIQUES

DE TORROELLA DE MONTGRÍ

COSTA BRAVA

DEL 21 DE JULIOL AL 19 D'AGOST DE 2001

MEMBRE DE L´ASSOCIACIÓ EUROPEA DE FESTIVALS

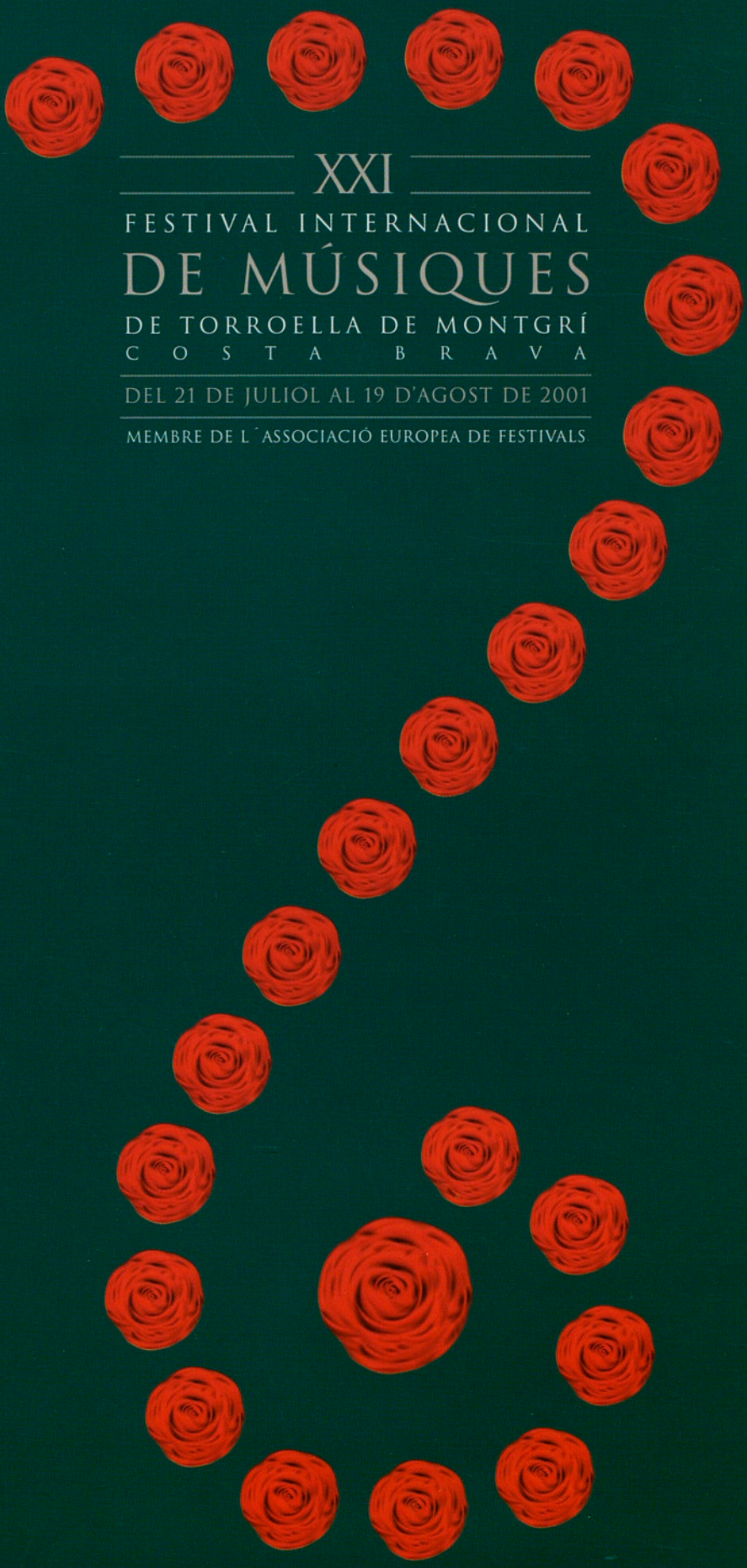

Exposició:
De l'amor i la mort

Dates: del 24 de juliol
al 28 d'octubre
del 2001

Centre Cultural
Caixa Catalunya
Barcelona

Leda i el cigne, 1529-1530.
Michelangelo Buonarroti.
Dibuixat per Auguste Hesse.
Litografiat per Lemercier,
ca. 1830-1840
Litografia

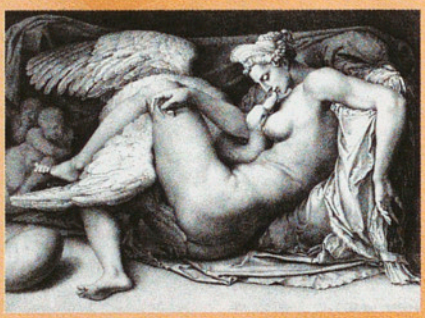

El XXI Festival Internacional de Músiques de Torroella de Montgrí té la col·laboració i el patrocini de Fundació Caixa Catalunya

FUNDACIÓ CAIXA CATALUNYA

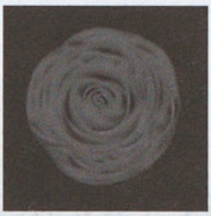

XXI

FESTIVAL INTERNACIONAL

DE MÚSIQUES

DE TORROELLA DE MONTGRÍ

C O S T A B R A V A

DEL 21 DE JULIOL AL 19 D'AGOST DE 2001

CONCERT

7

A LA RECERCA DE DÉU

Afirma el pintor Antoni Llena que <<*l'afany de l'artista és un afany d'impossible, d'expressar les dimensions de la totalitat. És el desfici de dir allò que d'indicible s'amaga sempre en les coses i d'abastar-ne la realitat que l'urgeix a fer art*>>. Les paraules d'aquest destacat creador contemporani ens i l·lustren una de les comeses fonamentals en la majoria del repertori de cant bizantí: la de conduir l'home, via acústica, vers <<*la Força vibratòria universal que uneix l'ànima humana amb la Força central totpoderosa, de la qual prové el principi de la vida i a la qual tots nosaltres devem la nostra existència. Aquesta força representa per a nosaltres el lligam amb el Poder suprem del cosmos, del qual tots en som una part*>>[1].

El fet que haguem utilitzat paraules d'un creador plàstic contemporani i un compositor romàntic no és, en absolut, gratuït. Obeeix a la convicció que, en ple romanticisme i en els nostres dies, molts artistes han relacionat els seus processos creatius amb un intent d'abastar la totalitat, com també amb la presència, durant aquest estat creatiu i/o inspirat, de la divinitat. Conseqüentment, el resultat final d'aquest estat (l'obra) és concebut com un instrument per aproximar l'oient cap a les vivències experimentades pel creador durant un estat d' i l·luminació que permet accedir a territoris de coneixement inabastables amb els procediments habituals (lògica, raó, llenguatge).

Va ser al llarg del segle XVIII quan els compositors occidentals van apuntar una voluntat expressiva destinada, bàsicament, a despertar el jo més íntim i profund, que dóna pas a dos dels conceptes més associats a la turbulència romàntica: l'expressió i l'autoexpressió. Amb el pas del temps, però, aquests conceptes van anar-se transformant cap a la consciència que el creador era un instrument que captava <<*idees divines que vibren pertot arreu en l'èter*>> i que <<*conscient del procés i amb el saber i habilitat*>> necessaris era capaç d'<<*exposar-les d'una manera convincent*>>[2].

Aquesta consciència, però, ja havia calat, profundament i intensa, en antigues diferents tradicions musicals com ara les del cant milanès, el cant maronita, el cant gregorià i,

evidentment, el cant bizantí. Aquest, precisament, s'ha erigit com a paradigma de tradició musical destinada a la revelació. És a dir: en el transcurs de la interpretació del cant ja no tan sols s'expressa un text, sinó que s'introdueix els oients (creients) en una atmosfera espiritual perquè, així, s'afavoreixi el contacte d'aquests amb Déu. D'aquesta forma, aquest cant pot simbolitzar la majestuositat del Pantocràtor i, així, els homes que el canten i/o escolten poden comunicar-se a través del cant amb el Creador.

A pesar que la història del cant litúrgic ortodox (cant bizantí) és amplíssima, el cert és que les diferents esglésies que han persistit amb l'ús d'aquest cant, junt amb altres cants litúrgics com ara el cant armeni, el cant georgià, el cant siri o el cant eslau, han prosseguit amb una tradició musical que beu de les produccions musicals de l'època clàssica (romana), de la música jueva i, segons els especialistes, està inspirat pel cant pla aparegut a les primeres ciutats cristianes (Efès, Antioquia i Alexandria).

Avui, amb les veus d'una de les millors formacions especialitzades en la interpretació de cant ortodox històric, podrem abastar una mica més la totalitat i, el més meravellós, escoltar els ressons vivificadors i meravellosos d'un regne invisible que rau més enllà de les aparences i dels nostres habituals medis cognoscitius.

Oriol Pérez i Treviño

---

1. Paraules de Richard Wagner extretes d'Abell, Arthur M: *Converses amb compositors*. Pàg. 179
2. Ídem, pàg.178

VENIU, ADOREM DÉU, EL NOSTRE REI

Veniu, adorem i prostrem-nos davant Crist Rei, el nostre Déu.
Veniu, adorem i prostrem-nos davant el mateix Crist Rei, el nostre Déu.
Veniu, adorem i prostrem-nos davant d'ell.

[Versets inicials dels oficis]

(Cant neumàtic [znàmenni], segle XVI)

BENEEIX EL SENYOR, ÀNIMA MEVA

Beneeix el Senyor, ànima meva. Sou beneït, Senyor.
Senyor, Déu meu, que en sou, de gran!
Que en són, de grans, Senyor, les vostres obres!
Totes les heu fet amb saviesa.
Glòria al Pare i al Fill i a l'Esperit Sant,
ara i sempre i pels segles dels segles. Amén.
A l·leluia, a l·leluia, a l·leluia, glòria a vós, oh Déu! (3 vegades)

[Salm 103/104, 1 i 24. Salm inicial de l'ofici de vespres]

(Cant "a parts" [partésnoie], segle XVII)

FELIÇ L'HOME

Feliç l'home, A l·leluia.
Feliç l'home que no es guia pels consells dels injustos.
A l·leluia, a l·leluia, a l·leluia.
Serviu el Senyor amb temor i alegreu-vos amb ell.
A l·leluia, a l·leluia, a l·leluia.
Alceu-vos, Senyor, i salveu-me.
A l·leluia, a l·leluia, a l·leluia.
Glòria al Pare i al Fill i a l'Esperit Sant,
ara i sempre i pels segles dels segles. Amén.
A l·leluia, a l·leluia, a l·leluia.
A l·leluia, a l·leluia, a l·leluia, glòria a vós, oh Déu! (3 vegades)

[Sl 1,1; 2,11; 3,8, pertanyents al cant dels salms de les vespres de Diumenge]

(Cant "a parts" [parténoie], segle XVIII)

A VÓS, QUE US HEU REVESTIT DE LA LLUM

A vós, que us heu revestit de la llum com d'un mantell,
Josep, juntament amb Nicodem, us davallà de la creu,
i veient-vos mort, nu, sense tomba,
entonà un plany ple de compassió
i enmig de llàgrimes deia:
"Ai las, Jesús dolcíssim!
Veient-vos fa poc sospès a la creu
el sol s'ha cobert de tenebra
i la terra he tremolat de por
i el vel del Temple s'ha esquinçat.
Però ara jo us veig,
que heu sofert voluntàriament la mort per mi.
Com us sepultaré, Déu meu,
i amb quin llenç us cobriré?
Amb quines mans tocaré el vostre cos immaculat?

Amb quins cants acompanyaré el vostre traspàs, oh misericordiós?
Magnifico les vostres sofrences,
canto la vostra sepultura i la vostra resurrecció,
tot dient-vos: Senyor, glòria a vós!
[Cant idiomel de l'ofici de sepultura de Crist, al final de les vespres del Divendres Sant]

(Cant neumàtic [znàmenni], segle XVI)

QUAN EL SENYOR NASQUÉ DE LA SANTA VERGE

Quan el Senyor Jesús nasqué de la santa Verge, totes les coses es van i l·luminar;
mentre els pastors vetllaven al camp i els mags l'adoraven
i els àngels el cantaven, Herodes es torbà,
perquè Déu havia aparegut en la carn, el salvador de les nostres ànimes.

[Estíquer de les vespres de Nadal, text d'Anatoli]

(Polifonia lineal [strótxnaia], segle XVII)

ADOREM LA VOSTRA CREU

P. GONTXAROV (final segle XIX)

Adorem la vostra Creu, Senyor
i glorifiquem la vostra santa Resurrecció.

[Cant de la festa de la Creu]

QUE PUGI LA MEVA PREGÀRIA

P. TXESNOKOV (1877-1944)

Que la meva pregària pugi com l'encens davant vostre,
l'elevació de les meves mans com el sacrifici vespertí.
Senyor, clamo a vós, escolteu-me; escolteu-me, Senyor.
Senyor, clamo a vós, escolteu-me.
Escolteu la veu de la meva pregària quan clamo a vós.
Escolteu-me, Senyor.

[Sl 140, 2 i 1. Cant propi de la part vespertina de la Litúrgia de Pre santificats]

TE DEUM

DMITRI BORTNIANSKI (1751-1825)

Us lloem, oh Déu!, us glorifiquem, Senyor!
A vós, Pare etern, us venera tota la terra.
A vós, tots els àngels, els cels i totes les potestats,
a vós, els querubins i els serafins us canten amb veus incansables:
Sant, Sant, Sant, Senyor Déu dels exèrcits!
Els cels i la terra estan plens de la vostra glòria.
A vós, el cor gloriós dels apòstols,
l'estol venerable dels profetes,
l'exèrcit esclatant dels màrtirs us lloen.
A vós, per tot el món, la santa Església us celebra:
a vós, Pare de majestat infinita,
i al vostre Fill únic i veritable, digne de tota veneració,
i també a l'Esperit Sant protector.
Vós sou, oh Crist, el Rei de la glòria,
vós sou el Fill etern del Pare.
Vós, havent de venir per a salvar l'home,
no desdenyàreu d'entrar en el si d'una Verge.

Vençut l'agulló de la mort, vau obrir als creients el regne dels cels.
Vós seieu a la dreta de Déu, a la glòria del Pare.
Creiem que vindreu com a jutge.
Us preguem, doncs, que socorreu els vostres servents,
que vau redimir amb la vostra sang preciosa.
Feu que siguin comptats entre els vostres sants a la glòria eterna.
Salveu, Senyor, el vostre poble i beneïu el vostre heretatge.
Conduïu-los i exalceu-los per sempre més.
Cada dia us beneïm
i lloem el vostre nom per sempre i pels segles dels segles.
Digneu-vos, Senyor, guardar-nos avui nets de pecat.
Tingueu pietat de nosaltres, Senyor, tingueu pietat de nosaltres!
Senyor, que la vostra misericòrdia sigui damunt nostre,
car és en vós que esperem.
En vós, Senyor, he esperat, que jo no sigui mai confós.

[Himne propi de l'Església llatina, cantat també en certes ocasions solemnes a l'Església russa]

BENEEIX EL SENYOR, ÀNIMA MEVA

P. TXESNOKOV (1877-1944)

Beneeix el Senyor, ànima meva,
i tot el meu ésser el seu sant nom.
Beneeix el Senyor, ànima meva,
no oblidis cap dels seus favors.
Ell és qui perdona les teves faltes,
qui et guareix de tota malaltia,
qui rescata de la fossa la teva vida,
qui et corona de bondat i de tendresa.
Et sacia dels béns que desitjaves,
i tu et rejoveneixes com una àguila

[Salm 102/103. Segona antífona de la Divina Litúrgia]

CÀNTIC DE SIMEÓ

SERGUEI RAKHMÀNINOV (1873-1943)

Ara, Senyor, deixeu marxar en pau el vostre servent
com li havíeu promès.
Perquè els meus ulls han vist el Salvador,
que preparàveu per presentar-lo a tots els pobles;
llum que es reveli a les nacions
i glòria del vostre poble Israel.

[Lc 1,29-32. Càntic del final de vespres]

A VÓS, ALEGRIA DELS AFLIGITS

POPOV-PLATONOV?

A vós, alegria dels afligits, protectora dels oprimits,
sostenidora dels afamats, refugi dels extraviats,
assistència dels malats, bastó en la vellesa,
a vós, Mare puríssima del Senyor,
us preguem de salvar les nostres ànimes.

[D'un ofici a la Mare de Déu]

FELIÇ L'HOME

P. TXESNOKOV (1877-1944)

Feliç l'home, A l·leluia.
Feliç l'home que no es guia pels consells dels injustos.
A l·leluia, a l·leluia, a l·leluia.
Serviu el Senyor amb temor i alegreu-vos amb ell.
A l·leluia, a l·leluia, a l·leluia.
Alceu-vos, Senyor, i salveu-me.
A l·leluia, a l·leluia, a l·leluia.
Glòria al Pare i al Fill i a l'Esperit Sant,
ara i sempre i pels segles dels segles. Amén.
A l·leluia, a l·leluia, a l·leluia.
A l·leluia, a l·leluia, a l·leluia, glòria a vós oh Déu! (3 vegades)

[Sl 1,1; 2,11; 3,8, pertanyents al cant dels salms de les vespres de Diumenge]

TRADUCCIÓ: SEBASTIÀ JANERAS

ANTIGUES CANÇONS RUSSES

VOLGA AVALL

Volga avall, pels espais inabastables
de la nostra mare Volga,
ai, pels seus espais!,
s'ha desfermat una tempesta,
s'aixequen grans onades.
No es veu res entre les aigües,
ai, que no es veu res!
Només negreja una barqueta,
amb la taca blanca de les seves vèles.

SEPARACIÓ

No és l'herba que es va assecant,
que és una donzella que es va entristint.
L'herba, l'asseca el vent de tardor,
la donzella, l'arruïna l'amic del seu cor.
"No ploris, alegria meva,
és per poc temps que me'n vaig.
Tornaré d'aquí un any
i em casaré amb tu, ànima meva."
Així la consola, mentre s'acomiada
i li promet que tornarà.
"És per tota la vida que em deixes amb la meva joventut;
sense tu, amic meu, no conec l'alegria."

EM VE EL RECORD

Em ve el record, sense que el busqui,
de les campanyes als Urals.
El nostre esquadró hi arribà el dia set
i va insta l·lar les tendes a la vora del riu.
Només ens hi vam estar tres dies,
de seguida ens van manar d'avançar.

El comandant ens donà l'ordre
i desembeinà l'espasa.
I tots, cop d'espasa va, cop d'espasa ve,
i anaven caient els caps de l'enemic.
Mentre a l'entrada de l'escola militar
plorava la Marússia.
"No ploris, no ploris, Marússia meva:
arribarà l'hora i podré tornar."

HI HAVIA UNA VEGADA DOTZE BANDOLERS

Hi havia una vegada dotze bandolers amb el seu cabdill Kudeiar.
Molta sang de cristians arribaren a vessar,
moltes riqueses arribaren a robar.
Al més pregon del bosc era on vivien.
Una vegada Kudeiar robà una bella donzella a la ciutat de Kíev.
De dia s'esbargia amb la donzella, de nits assaltava els camins.
De sobte, el Senyor despertà la consciència d'aquell cruel bandoler.
Abandonà els seus companys, abandonà aquella vida
i es retirà a un monestir per a servir Déu.

Refrany :
Resem a Déu, nostre Senyor, servim el nostre Déu,
resem a nostre Senyor pel bandoler Kudeiar.

PAREU DE COBRIR LA TERRA

Pareu de cobrir la terra que es desglaça, volves de neu,
pareu, cosacs, de patir penes.
Tenim cereals i farina, courem farinetes i pa del més blanc.
Farem una co l·lecta de moneda en moneda
i ens farem portar un bon vinet.
Abandonarem la tristesa i les penes al bosc més fosc
i ens anirem acostumant a les terres de l'Àsia.
Beurem una copeta i esmorzarem,
en beurem una altra i encetarem conversa.
Beurem la tercera i per ofegar les penes ens posarem a cantar.
Cantarem cançons que parlin de la vida dels cosacs.
El cosac té a casa seva una casaca negra
i una escopeta per parella en lloc de dona.
Coronel, dóna'm permís per anar a fer una visita a la meva escopeta,
perquè pugui tenir-la sempre ben greixada,
sempre carregada per si toquen a combat.
Tinc per company fidel un cavall negre ardorós.
Anirem cap al combat a mort
amb una cançó alegre als llavis.
Terres llunyanes ens esperen, joves gallards,
aquest és el nostre destí, el destí dels cosacs.

TRADUCCIÓ: ELENA VIDAL

LA LITÚRGIA ORTODOXA RUSSA

La tradició litúrgica bizantina a Rússia rebé el cristianisme de Constantinoble a través de la seu i del principat de Kíev (l'actual Ucraïna), el qual esdevingué oficialment cristià l'any 988, sota el príncep Vladimir. El cristianisme anà guanyant ciutats i regions nord enllà i arribà a la ciutat de Moscou, que el segle XIV, com a capital del gran ducat de Moscòvia, havia adquirit ja una gran importància. Eclesiàsticament, Moscou fou també des d'ara la residència del metropolita de Kíev, després d'haver residit a Vladimir, des de la fi del segle XIII, en haver estat Kíev destruïda pels mongols.

Caiguda Constantinoble sota els otomans, l'any 1453, la seu de Moscou se'n sentí en bona part l'hereva. El 1458 es creava la seu metropolitana de Moscou, separada de la de Kíev, i lentament s'anà forjant una autocefàlia, que culminà, l'any 1589, en la creació del patriarcat de Moscou, que se sumava així als antics patriarcats proclamats pel Concili de Calcedònia l'any 451: Roma (per a l'Occident), Constaninoble, Alexandria, Antioquia i Jerusalem (per a l'Orient). Bé que patriarcat independent, com tots els altres, l'Església russa pertany a l'Ortodòxia, que constitueix l'Església numèricament majoritària.

Amb el cristianisme, Rússia rebé també la tradició litúrgica bizantina -que és la comuna a totes les esglésies ortodoxes-, i és aquesta litúrgia, celebrada no ja en grec, sinó en eslau antic -la llengua enriquida amb una escriptura pels sants germans Ciril i Metodi-, que l'Església russa ha mantingut fins avui. Als textos litúrgics grecs traduïts a l'eslau foren adaptades inicialment les melodies bizantines, d'acord amb el sistema de vuit tons, i també fou adoptada la notació neumàtica grega, d'on sorgí el cant anomenat *znàmenni*, és a dir, neumàtic i, naturament, monòdic. Al costat d'aquest cant, i lligat amb ell, al segle XVI sorgí un altre estil, polifònic lineal, anomenat *demèstvenni*. A partir d'Ucraïna es difongué després el cant anomenat *partésnoie*, "a parts", polifònic, i ja no amb notació neumàtica, sinó escrita sobre

LA LITÚRGIA ORTODOXA RUSSA

La tradició litúrgica bizantina a Rússia rebé el cristianisme de Constantinoble a través de la seu i del principat de Kíev (l'actual Ucraïna), el qual esdevingué oficialment cristià l'any 988, sota el príncep Vladimir. El cristianisme anà guanyant ciutats i regions nord enllà i arribà a la ciutat de Moscou, que el segle XIV, com a capital del gran ducat de Moscòvia, havia adquirit ja una gran importància. Eclesiàsticament, Moscou fou també des d'ara la residència del metropolita de Kíev, després d'haver residit a Vladimir, des de la fi del segle XIII, en haver estat Kíev destruïda pels mongols.

Caiguda Constantinoble sota els otomans, l'any 1453, la seu de Moscou se'n sentí en bona part l'hereva. El 1458 es creava la seu metropolitana de Moscou, separada de la de Kíev, i lentament s'anà forjant una autocefàlia, que culminà, l'any 1589, en la creació del patriarcat de Moscou, que se sumava així als antics patriarcats proclamats pel Concili de Calcedònia l'any 451: Roma (per a l'Occident), Constaninoble, Alexandria, Antioquia i Jerusalem (per a l'Orient). Bé que patriarcat independent, com tots els altres, l'Església russa pertany a l'Ortodòxia, que constitueix l'Església numèricament majoritària.

Amb el cristianisme, Rússia rebé també la tradició litúrgica bizantina -que és la comuna a totes les esglésies ortodoxes-, i és aquesta litúrgia, celebrada no ja en grec, sinó en eslau antic -la llengua enriquida amb una escriptura pels sants germans Ciril i Metodi-, que l'Església russa ha mantingut fins avui. Als textos litúrgics grecs traduïts a l'eslau foren adaptades inicialment les melodies bizantines, d'acord amb el sistema de vuit tons, i també fou adoptada la notació neumàtica grega, d'on sorgí el cant anomenat *znàmenni*, és a dir, neumàtic i, naturament, monòdic. Al costat d'aquest cant, i lligat amb ell, al segle XVI sorgí un altre estil, polifònic lineal, anomenat *demèstvenni*. A partir d'Ucraïna es difongué després el cant anomenat *partésnoie*, "a parts", polifònic, i ja no amb notació neumàtica, sinó escrita sobre

pentagrama i amb notació quadrada. Durant el segle XVII s'introduiren altres estils, com els anomenats *de Kíev, búlgar*, o *grec* (que no teia res a veure pròpiament amb el cant litúrgic grec). A partir del segle XVII, i sobretot als segles XVIII i XIX, apareixen els compositors de música litúrgica polifònica, alguns d'ells ucraïnesos o formats a l'escola de Kíev, que posteriorment actuaven a la cort de Sant Petersburg o a Moscou: Titov, Bortnianski, Berezovski, Lvov, Arkhànguelski, Smolenski, Txesnokov, Gretxanínov, sense oblidar els músics més coneguts per altres obres, com ara Rakhmàninov, Txaikovski o Rimski-Kórsakov.

El concert del Cor del Patriarcat de Moscou es compon majoritàriament de peces litúrgiques, però presenta també, al final, algunes antigues cançons russes.

La primera part ofereix peces litúrgiques pertanyents a l'ofici de les vespres dominicals (núm. 1, 2, 3), més una del Divendres Sant (núm. 4) i una de Nadal (núm. 5), d'autors anònims dels segles XVI-XVIII. Aquestes van seguides de tres peces més: un cant a la Creu, de Gontxarov (núm. 6), uns versets salmòdics propis de la Litúrgia de Presantificats, de Quaresma, composició de Txesnokov (núm. 7) i un *Te Deum*, de Borntnianski (núm. 8).

La segona part presenta tres peces novament de l'ofici de vespres (núm. 1, 2, 4), de dos autors diferents: Txesnokov i Rakhmàninov, i un cant a la Mare de Déu (núm. 3), de Popov- Platonov. El concert s'acaba amb peces no litúrgiques: cinc antigues cançons russes.

Sebastià Janeras

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Ho organitza

Joventuts Musicals de Torroella de Montgrí

SECRETARIA:
Apartat de Correus núm. 70
E-17257 Torroella de Montgrí
Tel. 00 34 972 76 06 05
Fax. 00 34 972 76 06 48
e-mail: jjmmtdm@ddgi.es
http:/www.ddgi.es/tdm/fimtdm

Hi col·laboren

Germans Radresa sa

PARRÒQUIA DE SANT GENÍS

CATALUNYA MÚSICA

i.m INSTITUT MONTGRÍ

Ho patrocinen

AJUNTAMENT DE TORROELLA DE MONTGRÍ

Diputació de Girona

MINISTERIO DE EDUCACIÓN, CULTURA Y DEPORTE

Generalitat de Catalunya
Departament d'Industria, Comerç i Turisme

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Amb la col·laboració i el patrocini de

FUNDACIÓ CAIXA CATALUNYA

902 10 12 12 TEL·ENTRADA CAIXA CATALUNYA